

ПРИЗНАЧЕННЯ БІЛЬШ М'ЯКОГО ПОКАРАННЯ, НІЖ ПЕРЕДБАЧЕНО ЗАКОНОМ, здійснюється при застосуванні ст. 69 КК, що надає суду право «скорегувати» передбачену в п. 1 ч. 1 ст. 65 КК вимогу *загальних засад призначення покарання* про його призначення в межах санкції статті Особливої частини КК, за якою засуджується винний. У ст. 69 КК закон ураховує, що особливості конкретного провадження, сукупність певних обставин, які пом'якшують покарання, характеристика особи винного – усе це може призвести до виникнення таких життєвих ситуацій, коли навіть мінімальне покарання, призначене в межах *санкції*, виявилося б надто суворим і тим самим не відповідало б поставленим перед ним цілям. Тому ст. 69 КК надає суду право у виняткових (особливих) випадках призначити більш м'яке покарання порівняно з тим, що передбачене у відповідній санкції статті Особливої частини КК.

Передумовою **П. б. м. п. н. п. з.** відповідно до ч. 1 ст. 69 КК є вчинення особою злочину будь-якого ступеня тяжкості, незалежно від того, чи є він злочином невеликої, середньої тяжкості або є тяжким чи особливо тяжким (ст. 12 КК). Єдиний виняток з цього правила стосується *корупційних злочинів*, перелік яких наведено у примітці до ст. 45 КК. У разі вчинення будь-якого з них ст. 69 КК не може бути застосована. Застосування ст. 69 КК не залежить також і від виду санкції статті Особливої частини КК, за якою засуджується винний, – вона може бути *відносно-визначеною, альтернативною чи кумулятивною*.

Підстава застосування ст. 69 КК містить дві складові, що враховуються судом у їх нерозривній єдності та взаємозв'язку: 1) наявність декількох обставин, що пом'якшують покарання та істотно знижують ступінь тяжкості вчиненого злочину, та 2) дані, які певним чином характеризують особу винного.

1. Обставини, що пом'якшують покарання, характеризуються певними кількісно-якісними ознаками: а) їх повинно бути декілька, а саме не менше двох; б) це можуть бути обставини, як перелічені в ч. 1 ст. 66 КК, так й будь-

які інші чинники, визнані судом такими, що пом'якшують покарання, відповідно до положень ч. 2 ст. 66 КК; в) ці обставини повинні знижувати (зменшувати) ступінь тяжкості вчиненого злочину; г) це зниження має бути істотним, тобто таким, яке свідчить що призначення винному покарання навіть у його мінімальному розмірі в межах санкції є недоцільним, оскільки не відповідатиме вимогам ч. 2 ст. 65 КК про застосування лише такого покарання, що є необхідним і достатнім для досягнення його цілей. Останній чинник має оціночний характер і залежить від індивідуальних особливостей конкретного провадження.

2. Інша група чинників, що є складовою підстави **П. б. м. п. н. п. з.**, – це дані про особу винного, які характеризують психофізіологічні та соціально-правові особливості винного та свідчать про можливість досягнення цілей покарання за рахунок застосування менш суворих заходів кримінально-правового впливу (напр., вік, стан здоров'я підсудного, його післязлочинна поведінка, наявність державних нагород або заслуг перед суспільством, позитивна характеристика за місцем роботи, проживання, навчання тощо).

Ці дві групи факторів виступають складовими елементами єдиної підстави застосування ст. 69 КК. Тому в мотивувальній частині вироку обов'язково повинні зазначатися, які саме обставини, що пом'якшують покарання, та які дані, що позитивно характеризують особу винного, покладені судом в основу **П. б. м. п. н. п. з.** Відсутність хоча б одного із цих елементів виключає можливість застосування ст. 69 КК.

Порядок призначення більш м'якого покарання полягає у застосуванні судом одного з п'яти способів (правил) пом'якшення покарання, передбачених у ст. 69 КК.

1. Призначення основного покарання нижче від найнижчої межі, встановленої в санкції статті Особливої частини КК (ч. 1 ст. 69 КК) – це обрання того самого виду покарання, що безпосередньо передбачений у санкції, але нижче від найнижчої (мінімальної) його межі, встановленої у цій санкції.

При цьому відповідно до ч. 1 ст. 69 КК суд не має права призначити покарання нижче від тієї мінімальної межі, що встановлена для цього виду покарання в Загальній частині КК (статті 53–64, 99–102 КК). Призначенню основного покарання нижче від найнижчої межі, встановленої у санкцією статті Особливої частини КК, не перешкоджає наявність у цій самій санкції інших, альтернативно передбачених у ній менш суворих видів покарань.

У ч. 1 ст. 69 КК встановлено і певне обмеження у застосуванні правила про призначення покарання нижче від найнижчої межі, встановленої у санкції, що стосується такого виду основного покарання, як штраф. Якщо у санкції передбачене основне покарання у виді штрафу в розмірі понад три тисячі нмдг, суд може знизити його розмір лише на чверть від його найнижчої межі, встановленої у цій санкції. Таким чином, це обмеження стосується, по-перше, лише випадків, коли штраф передбачений у санкції тільки як основне покарання. По-друге, штраф передбачено в санкції у розмірі понад три тисячі нмдг. По-третє, саме стосовно штрафу (а не інших, альтернативно передбачених у санкції видів основних покарань) вирішується судом питання про доцільність його призначення нижче від найнижчої межі. По-четверте, при вирішенні цього питання суд хоча і має право знизити розмір штрафу, але не більше ніж на чверть від того його мінімального розміру, який встановлений у відповідній санкції.

2. Перехід до іншого, більш м'якого виду основного покарання припускає, що суд призначає таке покарання, яке: а) належить до основних видів покарань; б) не передбачено у санкції тієї статті Особливої частини КК, за якою засуджується винний; в) є більш м'яким порівняно з тим, яке передбачено у санкції.

Закон не обмежує право суду у виборі більш м'якого виду покарання, і він вирішує це питання на свій розсуд з урахуванням обставин конкретного провадження, даних про особу винного, а також особливостей призначення окремих видів покарань, встановлених у нормах Загальної частини КК. Тому

це може бути будь-який, але обов'язково більш м'який порівняно із зазначеним у санкції вид основного покарання з числа тих, що перелічені у ст. 51 КК. При визначенні порівняльного ступеня суворості виду основного покарання суд повинен керуватися положеннями ст. 51 КК. При визначенні конкретної міри (строку, розміру) такого більш м'якого виду покарання суд має виходити з тих мінімальних і максимальних його меж, що встановлені для нього у відповідній статті Загальної частини КК.

3. Відповідно до ч. 2 ст. 69 КК суд може не призначити додаткове покарання, що передбачене в санкції статті Особливої частини КК як обов'язкове. Цей варіант пом'якшення покарання може бути використаний лише за умов, якщо а) санкція статті Особливої частини КК, за якою засуджується винний, безпосередньо передбачає додаткове покарання, яке б) встановлено в цій санкції як обов'язкове до призначення. У тих випадках, коли додаткове покарання передбачене в санкції як факультативне, питання про доцільність його призначення вирішується за розсудом суду без використання для цього положень ст. 69 КК.

Надаючи суду право не призначати обов'язкове додаткове покарання, ч. 2 ст. 69 КК установлює й виняток із цього правила, згідно з яким якщо в санкції статті Особливої частини КК поряд з основним покаранням у виді штрафу в розмірі понад три тисячі нмдг передбачено й обов'язкове додаткове покарання будь-якого виду, суд незалежно від наявності підстав, визначених у ч. 1 ст. 69 КК, не може застосувати ч. 2 ст. 69 КК і тому зобов'язаний призначити це додаткове покарання.

4. Закон не встановлює заборони щодо одночасного застосування як ч. 1, так й ч. 2 ст. 69 КК, тому суд, керуючись цими приписами, може призначити основне покарання нижче від найнижчої межі, встановленої для нього в санкції, і одночасно не призначити додаткове покарання, що передбачене в санкції як обов'язкове.

5. На підставі частин 1 і 2 ст. 69 КК суд також має право перейти до іншого, не зазначеного в санкції, більш м'якого виду основного покарання й одночасно не призначати додаткове покарання, що передбачене в санкції як обов'язкове.

Рішення суду щодо застосування ст. 69 КК має бути належним чином умотивоване у вирокі суду з обов'язковим посилання на цю статтю (ч. 4 ст. 374 КПК).

Призначення більш м'якого покарання відповідно до ст. 69 КК не виключається у разі засудження винного за сукупністю злочинів (ст. 70 КК) та вироків (ст. 71 КК). Проте у цих випадках суд зобов'язаний застосувати ст. 69 КК окремо за кожний злочин або хоча б за один із них і лише після цього повинен остаточно визначити покарання за правилами статей 70 чи 71 КК.

Лит.: Евдокимова Е. В. Порядок назначения более мягкого наказания на основании ст. 69 УК Украины // Проблемы законности. – 2007. – Вып. 89. – С. 125–132; Евдокимова Е. В. Основания применения ст. 69 УК Украины // Проблемы законности. – 2007. – Вып. 90. – С. 135–141; Тютюгін В. І. Питання гуманізації кримінальної відповідальності та їх реалізація в деяких законодавчих новелах // Проблемы законности. – 2009. – Вып. 100. – С. 313–323.

В. І. Тютюгін, О. В. Євдокімова